

VINCZE TAMÁS

DEBRECENI BÖLCSÉSZHALLGATÓNŐ EGY NEMZETKÖZI DIÁKKONFERENCIÁN 1925-BEN

AN ARTS STUDENT FROM DEBRECEN AT THE INTERNATIONAL CONFERENCE IN 1925. A conference was held by the World Student Christian Federation in Herkulesfürdő (Băile Herculane, Romania) in 1925. The University of Debrecen was represented by Margit Kis, an arts student in her second year. The conference was an exhilarating experience to the young and enthusiastic lady; she even held a presentation about it to the Debrecen club of the Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség (a Hungarian Christian Student Organization). It was the script of her presentation that she, as a retired teacher, inserted into her memoir a few decades later. We have selected the script of her presentation from her still-unpublished memoir to issue it in the columns of Gerundium. It provides us with valuable information about the main themes of the conference; it is the renewal of the methods of Evangelization the author tells us about the most.

Kis Margit magyar-német szakos debreceni bölcsészhallgató¹ másodéves korában részt vett a Keresztény Diákok Világszövetségének herkulesfürdői kéthetes konferenciáján. A konferenciáról a Magyar Evangéliumi Diákszövetség debreceni csoportjában előadást tartott, ennek az előadásnak az írott változatát közöljük az alábbiakban. Dr. Kis Margit tanár nyugdíjasként írta meg önéletrajzát, visszaemlékezéseit „*A viharedzett nő*” címmel. Az iskolai füzetekbe írt emlékezőeknek elkészült egy gépiratos változatuk is. Mind a kézzel írott, mind a gépelt változatba beillesztette a szerző a herkulesfürdői konferenciáról tartott előadás eredeti szövegét, egy-két reflexióval kiegészítve. Mi ezt az utólag beillesztett szöveget emeltük ki a memoárból, hogy külön közöljük.

Tanulságos olvasmány a konferencia idején 22 esztendő hallgató¹ beszámolója a helyszín miatt is: Herkulesfürdő Erdély egykor kedvelt gyógyvizes kirándulóhelye volt, a reumás betegek fő úticélja. 1925-ben öt éve Románia része, a Kis Margit által ismert konferencia évében még friss volt a magyarok fájdalma: közeli esemény volt a gyászos emlékü trianoni békeszerződés. Ez a súlyos veszteség tudat – mint az előadásból látni fogjuk – rányomta a bélyegét a magyar diákdelegáció hangulatára: nem igazán tudtak feloldódni a többi ország fiataljai között, nem tudtak vidáman, felhőtlenül szórakozni velük.

¹ Dr. Kis Margit (1903–1989) kunhegyesi születésű nyíregyházi tanárnő, aki 1960-as nyugdíjazásáig a Kálvineum Tanítónőképzőjének, majd az utódintézmény Kölcsey Ferenc Leánygimnáziumnak az oktatója volt. Czöbel Minka költészetének kutatójaként és Zsigmond Ferenc életrajzírójaként vált ismertté a neve.

Az előadás – mint ahogy az a keresztyén ifjúsági egyesületekben szokás volt – fennhangon elmondott imádsággal kezdődött, majd az erdélyi diáktestvéreknek és a Világszövetség titkárának üdvözlését adta át a szónok. Utazása körülményeinek ismertetése után következett a beszámoló lényegi része: a konferencián meghallgatott előadások tartalmát foglalta össze röviden. Ezek kapcsán módszertani tapasztalatait is összegezte a keresztyén diákevangelizációra vonatkozóan. Végül a konferenciához kapcsolódó, Ada Kaleh szigetére tett kirándulásról és a privát eszmecseréről adott képet a hallgatóságnak az előadó.

A Keresztyén Diákok Világszövetségének konferenciáit egyébként az a John Mott (1865–1955) szorgalmazta, aki a Magyar Evangéliumi Diákszövetség (MEKDSZ) megalakulására is hatással volt. A Világszövetség munkájának intenzívebbé válása és a MEKDSZ megalakulása egy ébredési folyamat részeként fogható fel, amelyet Gaál Sándor így jellemezett: *„Már az 1880-as években Amerikában, Nagy-Britanniában, Skandinávia és Németország egyetemén csaknem egy időben, de nagyrészt egymástól függetlenül keresztyén diákkörök és diákmozgalmak alakultak, olyan egyértelmű érdeklődéssel, amely az ébredés tényére enged következtetni. Ennek hatása érkezett el Magyarországra is.”*²

A MEKDSZ, amelyben az egyetemista Kis Margit is tevékenykedett, és amelynek debreceni körét képviselte, bibliás, evangéliumi töltésű, a diákevangelizációt szorgalmazó ifjúsági mozgalomként jött létre, az alapszabályait 1910-ben fektették le, ekkor indult meg a szövetség lapja, a Diákvilág is. A szövetséget felekezeti (interkonfessionális) beállítódás jellemezte, ez teret adott az ökumenikus szempontok érvényesülésének. A MEKDSZ központja Budapesten volt, a nagyobb vidéki városokban pedig bibliakörök formájában működött a diákszövetség. John Mott elveinek megfelelően ezek a bibliakörök a gyakorlati keresztyén életre keltőiként tevékenykedtek. A bibliakörök célja az volt, hogy elvezesse a tagokat Jézus Krisztusnak mint személyes megváltónak az elfogadására és a missziós szolgálat fontosságának felismerésére. Ez a szellemiség sugárzik a Kis Margit által ismertetett előadásokból is.

Mint magyar szakos hallgatót különösen megragadták azok a beszámolók, amelyek az irodalom és a keresztyéniség kapcsolatával foglalkoztak. Az osztrák és az orosz diáktestvérek (az oroszoknál a keresztyén diákszövetség 1925-ben már csak földalatti mozgalom formájában működhetett) arról meséltek, hogy ők a Biblia mellett nagy íróik keresztyén vonatkozású műveivel is foglalkoznak az ifjúsági összejöveteleken. Ez Kis Margitnak is inspirációt adott, s javasolta, hogy hazánkban is váljon gyakorlattá a diákevangelizációs munkában a nemzeti irodalom keresztyén tartalmú műveinek a bibliáórákon való feldolgozása. Több olyan alkotót is megnevezett, akinek a munkáival foglalkozni lehetne, a sor végén pedig megemlíti Babitsot és Adyt is. Elképzelhető, hogy minden bátorságát össze kellett szednie a konzervatív felfogású Pap Károly irodalomprofesszor tanítványának, amikor ezt a két nevet kimondta.

² GAÁL Sándor, *„A kezdeményező egyház”: Viktor János egyházépítő szolgálatát különös tekintettel a misszióra és a gyülekezetépítésre*, Doktori értekezés, Kézirat, 2005, 15. http://palheidfogel.gportal.hu/portal/palheidfogel/upload/438951_1466606623_01930.pdf (Letöltés: 2017. augusztus 30.)

Az előadás szövegét a gépirat eredeti helyesírása szerint közöljük, csupán a tulajdonnevek leírásában elkövetett hibákat jelezzük a forrásközlésben. A többi helyesírási hibát – egy-két értelemzavaró kivételtől eltekintve – szándékosan nem javítottuk. Jeleztük azonban – éppen esetleges értelemzavaró voltuk miatt – a stiláris hibákat.

Kis Margit

*Beszámoló a herculesfürdői utamról a debreceni diákkörben.
1925 április 22-től május 2-ig.³*

Mindenható mennyei jó Atyánk, imádattal borulunk le előtted, hogy életünkben adsz nekünk nagy alkalmakat, amelyekeken megmutatod hozzánk való jószágodat, kegyelmedet. Hálát adunk neked azért, hogy közlöd velünk áldásodat, és adsz nekünk gazdag lelki kincseket, amelyek életünket széppé és tartalmassá teszik. De jó tudjuk Atyánk, hogy azok a kincsek, melyeket nekünk nyújtasz, nem a sajátunk. Te azokat csak ránk bízod, hogy másoknak tovább adjuk. Könyörgöm hozzád én is, hogy azokat a szépségeket, melyeket az utóbbi napokban nyújtottál nekem, úgy tudjam tovább adni az itt jelenlevőknek, hogy ők is meglássák a Te nagy jószágodat, kegyelmedet. Óh adj nekem erre erőt kegyelmedből. Ámen.

Milyen mély hit sugárzik e sorokból. Ez a hit segített át annyi akadályon. Ez adott erőt a küzdelmeimben.

Kedves diáktestvéreim! Legelőször is át kell adnom mlle⁴ Bidgrain világdiákszövetségi titkár és az erdélyi diáktestvéreink szívből jövő üdvözlését.

Mielőtt a beszámolóhoz kezdenék, hadd mondjak köszönetet fiú és leánytársaimnak azért a kitüntető bizalomért, hogy választásuk reám esett a herculesfürdői konferenciára való delegálás alkalmával. És ha eleinte vonakodva fogadtam e kitüntető megbízást, ez onnan van, mert előbb a nehézségekre gondoltam, és nem az előnyre, melyet egy ilyen nemzetközi tanácskozás nyújthat.

A delegáció hat tagja három részben utazott: dr. Csányi József orvos, Kozma Ili, Pruzsinszky Irma még április 19-én vasárnap este elindultak, és hajóval tették meg az utat Budapesttől Orsováig. Dr. Major László jogász, evangéliumi diákszövetségünk titkára Eduard Keller svájci teológiai professzorral április 20-án, és végül dr. Hilscher Zoltán és én április 21-én expressz vonattal érkeztünk Herculesfürdőre. Közbejött akadályok miatt elestünk a szép dunai hajóúttól, azonban böven kárpótlak bennünket a Déli-Kárpátok gyönyörű szép tájai. Azt képzelte az ember, hogy tündérvölgybe jutott, amint a vonat ablakán kitekintett. Megérkezvén Herculesfürdőre gondozott, szép, virággal szegélyezett út vezet a városon végig a pompás szállodák között. A Cserna mentén kétfelől hatalmas hegyek. Egyfelől fenyvesekkel borított hegyoldalak, másfelől kékes-szürke sziklaóriások állnak egy-

³ A forrás lelőhelye: Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára, XIV. 49., 5. doboz. A *viharedzett nő* című gépirat 107–118. lapjain található előadásszöveg került közlésre.

⁴ Mademoiselle (kisasszony) rövidítése.

mással szemben. Elkápráztatják a szemet csodás szépségükkel, s ámulatba ejtenek fenséges voltukkal.

Vendéglátóink, a románok előzékenyen fogadtak bennünket. Szállásunk a Hotel-Carol-ban volt, ahol a legnagyobb kényelemben volt részünk. Milyen pazar berendezésű tükrös szobák! Csupa fényűzés mindenütt! Hajdan a gazdag fürdővendégek üdülő helye. Ma a románok büszkélkednek vele. Fennen hirdetik: „Ők római utódok Dáciában, jogos örökösök.” Vannak népek az összegyűlték között, akik elhiszik ezt. Mi magyarok csak összeszorítjuk a fogunkat.

Megérkezésünk reggelén már részt vettünk a konferencia előadásain, amelyeket a különböző nemzetek küldöttei tartottak.

Terv szerint, reggeli után a gyűlés mindig áhitattal kezdődött. Aztán következtek az előadások. Ezek után naponként tárgyalták a munkamódszer kérdését és a kisebbség problémáit. Végül, de nem utolsó sorban következtek a bibliakörök francia, német és orosz nyelvű csoportjai.

Ezzel végetért a délelőtti műsor. A délután már nem volt ilyen zsúfolt, amennyiben az egész délutánunkkal szabadon rendelkezhattünk este 7-óráig. Szabad időnket többnyire sétákra, kirándulásokra fordítottuk. Este pedig a különböző népek felváltva számoltak be a saját diákszövetségi mozgalmak eredményeiről, vagy kudarcairól.

Az előadások közül különösen hatott reám mademoiselle Bidgrainnek a Hit-ről szóló előadása, amelyben a vallás és a tudomány közt lévő különbséget fejtegette. A tudomány célja, hogy általános értékű [helyesen: érvényű] törvényeket állítson fel, addig a vallás-tudomány terén ezt nem lehet elérni, mert ahány ember van, annak mind más a hite és a meggyőződése. A vallás mindig befolyásolja az egyéni gondolkozást.

A gondolkodó ember folyton kételkedik, és ez a kételkedés adja meg a hitünk erejét. A hit célja pedig nem más, mint kapcsolatot teremteni Isten és az ember között. Így az igazi mély hit nem egyéb, mint a lélek vágyakozása Isten után.

Már pedig Isten feltalálásának egyedüli eszköze a mély hit, amely nem boncol, hanem rábizza magát arra a láthatatlan Valakire, aki az egész életünket kormányozza. Isten számtalan alkalommal kibontakozik előttünk. Életünk válságos pillanataiban, mikor úgy érezzük, hogy tovább jutni nem tudunk a magunk erejéből; ilyenkor Isten láthatatlanul felénk nyújtja segítő jobbát, hogy tovább vezessen bennünket.

Már most, ha így megtapasztaltuk Isten segítő erejét, akkor nagyobb bizonyosságot kapunk az ő létéről, mint amit bármely bölcselkedés is adhatna. De ezzel a tapasztalással az a kötelesség is hárul reánk, hogy a szeretetet, mint Isten legfőbb adományát igyekezzünk elhinteni az emberek között.

Előadóink közül kitűntek Eduard Keller⁵ teológiai professzor /Svájc, Steckborn/, továbbá Franz Spehmann⁶ [helyesen: Spemann] zene és teológiai professzor /Dresden/. Keller Isten kijelentéseit fejtegette az ószövetség alapján, Spehmann pedig Krisztus személyét és csodatételeit az újszövetség alapján.

⁵ Eduard Keller svájci teológusról nem sikerült semmilyen életrajzi adatot találni.

⁶ Franz Spemann német író, teológus (1877–1956), 1917 és 1934 között a Német Keresztény Diákszövetség titkára.

Spehmann professzor ezenkívül egy másik alkalommal a keresztyénségnek a művészekre gyakorolt hatását tárgyalta alapos szaktudással és elmélyedéssel: *Keresztyénség és művészet* címen. Először általában beszélt a festészetről és szobrászatról, mint utánzó művészekről, továbbá az építészetről, mint téralkotó művészetéről. Megemlítette, hogy a vallás már az ókorban is jelentékeny hatással volt [a] művészetek kialakulására.

Legelőször az istenek képmását mintázták le a görög és római szobrászok. Először az isteneknek kezdtek díszesebb hajlékot emelni. Így alakult ki lassanként az istenek kultuszából a szobrászat és az építészet, amely már a görögöknél elérte a fejlődésnek lehető legmagasabb fokát. Tökéletesebb alkotásokat a későbbi művészek sem tudtak előállítani, legfeljebb csak új irányt tudtak belevinni. Így a keresztyénség kezdetével új irányt kap a művészet, mert a keresztyénség rányomja bélyegét mind a festészetre, mind a szobrászatra. Mindegyik nagy művész megkísérli Szűz Máriát, vagy Jézust művészien ábrázolni. Mindenik tekintetében valami mélységes vágyódás, szelidség jut kifejezésre. Ugyanez a törekvés érvényesül a zenében is, Beethoven, Bach vagy Wagner műveiben. Ezekben is az emberi lélek Isten utáni nagy vágyakozása jut kifejezésre.

Élénk érdeklődés kísérte dr. Theiss Viktor jogász, grázi múzeum igazgatójának⁷ *Kisebbségi kérdés* című előadását, melyet élénk vita követett.

Bennünket mindenekfelett az erdélyi kisebbség, az erdélyi magyarság sorsa érdekelt. Természetesen erről a kérdéstről itt ezen a helyen nyíltan és teljes őszinteséggel tárgyalni lehetetlen lett volna, amikor a magyarság lelkében még forrtak az indulatok, miket a trianoni béke igazságtalan ítéletei keltettek.

Különben az osztrák előadó dr. Theiss is előre bocsátotta, hogy nagyon nehéz itt az igazságot megmondani. Így inkább csak [a] vezérgondolatot adta meg, amely nyomán aztán igen heves eszmecsere indult meg. Így többek között, mikor a politika jogos vagy jogtalan voltáról volt szó, a vitatkozók megemléstették: mennyire jogtalan eljárás volt az, midőn a románok tőlünk egy nagy földterületet, Erdélyt önként elvették. Aztán az sem jogos eljárás, hogy az erdélyi magyarokat teljes erővel – erőszakkal romanizálni akarják.

Erre a románok statisztikai adatokkal igyekeztek kimutatni, hogyan támogatják, mennyivel segítik őket az erdélyi magyar egyházakat, iskolákat. És igyekeztek bebizonyítani, hogy most sokkal jobb sorsuk van az erdélyi magyaroknak, mint volt a románoknak a magyar uralom alatt.

Ezekre a magyar delegátusok csak azt válaszolták: „Nem az [a] célunk, hogy statisztikai adatokkal halmozzuk el egymást, vagy hogy hibákat és sérelmeket vessünk egymás szemére.” Ily módon sohasem lehet célt érniük, békét teremteniük. Mindkét félnek lej[.]ebb kell szálítania a követeléseit. Nem a múlt sérelmeit kell egymás szemére hányni, hanem békés úton, kölcsönösen kell az ellentéteket kiegyenlíteni. És mi keresztyén egyetemi hallgatók vagyunk hivatva arra, hogy amit az apák elhibáztak, azt jóvá tegyünk.

Persze itt mind a két félnek egyformán be kellene látni a hibáit, és egyformán kellene közelednie egymáshoz.

⁷ Viktor Theiss (1894–1967) történész, néprajztudós. Az Universalmuseum Joanneum munkatársa, több művet írt János főhercegről és a stájer néphagyományokról.

Csakhogy éppen ez nincs meg. Ezt már a gyűlésen kívül dr. Imre Lajos kolozsvári teológiai professz[or]tól hallottam, amikor szűkebb körben az erdélyi egyetemi hallgatókkal együtt beszélgettünk az erdélyi kisebbség helyzetéről.

Az erdélyi magyarok ugyan megtesznek mindent, hogy az érintkezést felvegyék a románokkal. Eljárnak a konferenciákra, más kulturális összejövetelekre. De a siker kevés, néha semmi. Már pedig többet ők sem tehetnek. Nem áldozhatják fel a magya[r]ságukat a keresztyénségükért, így az időnek kell megérnie, hogy itt kedvező megoldást találjanak a mostani helyzetükre.

Megemlítem még a diákszövetségi munkánk módszerét, s ezzel kapcsolatban a különböző nemzetek munkáját, jelenlegi helyzetét, hasonló törekvéseit.

Az eszmecserét dr. Major László titkár /Budapestről/ és Alexander Nikitin titkár /Szófiából/ vezették be. Először is felmerült a kérdés: „Mi a célja az Evangéliumi Világdiákszövetségnek?” Másodszor: „Milyen módszerekkel igyekszik célját elérni?” A célja nem más, minthogy [helyesen: mint hogy] megnyerje az embereket az Isten számára úgy, hogy azok Neki szenteljék életüket. Hogy ezt elérhessük, új utakat kell keresnünk, és azon járva haladjunk a tökéletesedés felé. A feladatunk még itt sem ér véget, mert ha egyszer eddig jutottunk, s megtaláltuk a tökéletesedéshez vezető utat, akkor az a feladatunk, hogy másokat is segítsünk ide eljuttatni.

A III. kérdés: Hogyan tehetjük ezt? Milyen módon, milyen eszközökkel érhetjük el? Mindenekelőtt egyéni életünknek kell tisztának és feddhetetlennek lennie, hogy mások előtt példa lehessen. Természetesen ezt csak az Istentől kapott segítséggel érhetjük el.

Az új tagok megnyerésére nagyon jó módszernek bizonyult a személyes látogatás. Ha időnké[n]t felkeressük őket. Ha érdeklődünk a dolgaik, vágyaik, bajaik, küzdelmeik felől. Szóval igyekszünk egymás lelkét megismerni, hogy kölcsönös szeretettel és megértéssel tudjunk egymáson segíteni.

Aztán jól bevált eszköz az új tagok bekapcsolására a konferenciák tartása, amit legtöbb országban a szemeszterek elején szoktak megrendezni. Az ilyen gyűlések rendszerint döntő jelentőséggel bírnak egy-egy fiatal életében. Sokszor új irányt, új tartalmat adnak életünknek, amint ezt számtalan példa mutatja. Különben ezt nem is kell azok előtt bizonygatnom, akik már szorosabb kapcsolatba jutottak a diákszövetségi mozgalommal.

Végül még csak néhány szót arról a módszerről, amelyet a legtöbb nemzetnél követnek az evangéliumi munkában. A délkeleti népeknél a biblia-órák keretében leginkább az élet nagy kérdéseiről tárgyalnak, vitatkoznak. A cseheknél különböző csoportok alakultak, amelyek vagy Masarik [helyesen: Masaryk] politikai elveit fejtegetik, vagy az alkoholizmus és szocializmus pro[b]lémáival foglalkoznak. Az osztrákoknál a gráziak kis zárt csoportokat alkotnak, ahol főleg művészetről, irodalomról folytatnak eszmecserét. A keresztyén szellem érvényre jutását kutatják a festőkben és az írókban. Így van ez az oroszoknál is, akiknél egész ciklusok vannak ilyen címeikkel: Dosztojevszkij és a vallás, vagy Tolsztoj vallásos fel-fogása.

Azt hiszem, hogy nálunk is beválna ez utóbbi módszer, több élénkséget tudnánk belevinni a mozgalmunkba mi is, ha a biblia mellett irodalmi témákkal is foglalkoznánk ...

Hiszen nekünk is vannak nagy íróink, akiknek tanulmányozása jól összeférne mozgalmunk szellemével. Így Gárdonyi, Jókai, Arany János, Tompa Mihály, Balassa Bálint, Csokonai, sőt Ady és Babits is. Akármelyik nagy írónk, vagy valamelyik külföldi kiváló író tanulmányozása ilyen szempontból mindnyájunk számára nagy értéket képviselne.

Jól tudom, hogy erre a feladatra elsősorban mi bölcsészhallgatók volnánk hivatva, akiknek egyébként is ezek szakmájukba vágó dolgok. Mindezeket mi nyugodtan vállalhatnánk, mert nekünk nem kell külső erőszak ellen küzdenünk, mint a Balkánon lévő ifjabb mozgalmak követőinek, ahol egyrészt a professorok ellenzik a munkájukat, másrészt mindenféle atheista, és egyéb fanatikus mozgalmak ellen kell harcolniuk[,] különösen Görögországban, ahol a mi mozgalmunk még egészen új. A bolgároknál meg még az egyház is nehézségeket igyekszik állítani a munkájuk elé, azonban mindezek ellenére szépen folyik a munkájuk, s haladnak a kitűzött cél felé annyira, hogy a következő évben Szófiában rendeznek majd a herkulesfürdőihez hasonló nemzetközi világkonferenciát.

Az itt hallottak alapján joggal azt hihetné valaki, hogy egy konferencia csupa komoly témák fejtegetéséből áll. Szó sincs róla. Ezek mellett bőven volt részünk szórakozásokban is. Még néhány vig estét is rendeztek a vendéglátóink, amikor felhangzottak a különböző nemzetek dalai. Előkerültek a színes nemzeti öltözetek, és népi táncot lejtettek a fiatalok a nagy szálló színpadán.

Vígság tekintetében a románok minden nemzetet felülmúltak – volt okuk örülni. Kifogyhatatlan volt a jókedvük, ezzel szemben a magyarok arcát valami, mély szomorúság felhőzte. Vajon mire gondoltak, mikor a vígság közepette olyan mereven, komoran néztek maguk elé? Miért nem tudtak ők felolvadni dermedtségükből, s együtt örülni a szórakozókkal. Azt hiszem, erre nem kell itt válaszolnom. Ki-ki maga is megadhatja magának a feleletet.

De tény az, midőn arról tanakodtak a rendezők, hogy a vígestén mindenki részt vegyen valami bohósággal, akkor egyhangulag kijelentették: „Mi nem fogunk bohóságokat üzni Erdély területén.” Csupán az erdélyi magyarok kérésére és tanácsára járultunk valami csekélységgel hozzá az est vidám hangulatának emeléséhez. Visszahúzódásunkkal ugyanis árthattunk volna az erdélyi testvéreinknek.

Zavartalan élvezetet nyújtottak az esti koncertek. Több estén át Spehmann drezdai zene és teológiai professzor Bach és Schubert muzsikájával szórakoztatta a konferencia résztvevőit a szálloda dísztermében, ahol a helybeli közönség is megjelent, már t. i. a meghívottak, továbbá egy detektív is, aki az egész konferencia tartalma [helyesen: tartama] alatt állandó vendégünk volt a feleségével együtt, akit – úgy látszik – szörnyen érdekelhetett a magasröptű zene, mert állandóan aludt az esti előadások alatt. Ezekon kívül az étkezések, séták és kirándulások alatt is sok alkalom kínálkozott az idegenekkel való megismerkedésre, beszélgetésekre. Végül mint jóbarátok váltunk el. Magam részéről különösen a lengyelekkel és bolgárokkal kötöttem szorosabb barátságot. Egy fiatal lengyel lány, Sienkievicz [helyesen: Sienkiewicz] rokona volt, sokat beszélt nekem a híres és nálunk is ismert nagy lengyel író életéről és műveiről. Örömmel hallgatta, hogy olvastam Quo vadis c. regényét. Ez a regény nagyon kedvelt olvasmánya volt a húszas évek ifjúságának a század elején, amelyhez én is

tartoztam. Erre viszonzásul lengyel barátnőm is elmesélte, hogy náluk meg Jókai nagyon kedvelt, az ifjúság legnépszerűbb írója a magyarok közül. Éjjel-nappal olvassák, abba nem tudják hagyni az olvasását.

A nagy mesemondónkat az osztrákok is magasztalták. Ha meg tudták, hogy magyar vagyok, a következő mondatuk már így hangzott: „Ah! Jókai: Der goldene Mensch!” Minden osztrák olvasta Az aranyembert német fordításban. Mikor Adahkáléh-ra [helyesen: Ada Kaleh] kirándultunk, ők kezdték először emlegetni, hogy ez a Senki-sziget, Jókai aranyemberének a színtere. Persze ők is csalódásuknak adtak kifejezést, mert Adahkáléh koránt sem nyújtotta azt a tündéri szépségű szigetet, amelyet Jókai fantáziája megalkotott.

A lakói sem a Jókai által lefestett dolgos nép. Látogatásunk idején rest és tunya törökök lakják, akik egykedvűen, levegőbe bámulva, pipázgatva üldögélnek kis bodegáik előtt, kínálgatják zaccos feketéjüket, nagy álmosan felfigyelnek az idegenekre. A Vaskapu felrobantásával eltűnt a sziget is a földszínéről. De látogatásunk idején még románok is éltek a szigeten. Román iskola is volt, és itt erősen folyt a románosítás. A kalauzunk egy román tanítónő volt, aki elvezetett bennünket egy igazi török lakásba is majd egy igazi szentélybe, egy mecsetbe is. Ide be is léphettünk, pedig a mohamedánok általában nem türik, hogy a gyaurok, a hitetlenek átlépjék templomaik küszöbét. A cipőinket azonban le kellett vetnünk, és a mecset előtt hagynunk. A törökök saruikat levetve szoktak imádkozni a Mohamed által ajándékozott perzsa szőnyegen, amely az egész mecset belsejét beborította. Ez volt a legfőbb ékessége, dísze a szentélynek. Más semmi. Milyen rabszolga munka lehetett e drága, óriás szőnyeg megszövése kézzel! Hány évig dolgozhattak rajta a rabnők? Mennyi fájdalmas sóhaj szövődhetett bele?

Más érdekes és szép kirándulást is tettünk Herkulesfürdő környékén. Egy alkalommal a Cserna 3 méter magas vízésésében gyönyörködhattunk. Csodálatos szépségű, sziklás mederben rohanó kis folyó, jobban mondva patak. Mindkét partján hatalmas hegy óriások fúrnak fejüket az ég felé; csak a partmenti keskeny úton haladhatunk libasorban. Mélyen alattunk, velünk párhuzamosan sodródik a patak kristály tiszta vizével. Majd gyöngyözve zúdul alá a vízésés, fenséges látvány. A vidék szépségéről nem szólok, mindennél ékebben beszélnek erről azok a festői képek, melyeket itt szemlélhetnek a hallgatóim. De mindenkorra legemlékezetesebb marad számomra az a sziklatetején gyűjtött tábor tűz mellett töltött esténk, amikor egy távolabbi hegyen felsírt a tárogató hangja, és a kuruc nóták bús hangulatát idézte fel lelkünkben. A bujdosó nagy fejedelem emlékét, és az örök magyar sorsot.

Legvégül a konferencia jelentőségét akarom még kiemelni. Az ilyen gyűlések különösen fontosak az ifjúság szempontjából. Közelebb kerültek egymáshoz Dél-Keleteurópa népei. A fiatalság bepillantást nyerhetett a különböző népek lelki életébe, gondolat világába. Megismerhettük vágyaikat, reményeiket, küzdelmeiket. Tudomást szerezhettünk jövő terveikről, kulturális életükről, mozgalmairól. Meggyőződhattunk arról is, hogy a Balkán sem olyan teljesen elmaradott, mint ahogyan azt mi hittük és tanultuk. Másfelől a szomszéd népek is jobban megismerhettek minket. És ha talán gyakrabban érintkezhetnének velünk, nem vágnának olyan csodálkozó arcot osztrák barátaink, ha a mi szánkából is hallanak:

Schillerről, Goethéről, Gerhard [helyesen: Gerhart] Hauptmannról vagy Grilparzerről [helyesen: Grillparzerről].

Egyik orosz professzor szörnyen csudálkozott, hogy mi magyarok annyira otthon vagyunk az orosz irodalomban. És legnagyobb örömét fejezte ki, midőn megemlítettem neki, hogy a Debreceni Tudomány Egyetemen [sic!] dr. Zsigmond Ferenc professzor előadásokat is tart nekünk Az orosz irodalom hatása a magyar irodalomra címen.

A bolgárok és lengyelek is nagyon érdeklődtek a magyar irodalom és költészet iránt. Kiváló íróink, költőink névsorát, jelentősebb műveik címét el is kérték tőlem.

Nagy jelentőségű az ilyen tanácskozás azért is, mert a közös cél és munka egybe forrasztja a különböző nemzeteket, hogy közösen építsék a békés, boldogabb jövőt. Barátságok szövődnek, amik a béke ügyét szolgálják a népek között.

Magunkkal hoztunk sok szép feledhetetlen emléket, még több lelki kincset, tapasztalatot, melyek új irányt, új célt szabnak életünknek. Talán a benyomások hatását most még nem is érezzük olyan intenzíven, de tény az, hogy új meglátásokkal, új világszemlélettel kerül haza az ott résztvevő.